Фарит АХМАДИЕВ

Фәрит ӘХМӘҘИЕВ

БЛУЖДАЮЩАЯ ЗВЕЗДА

(Поэма для театра)
(По мотивам повестей Я.Ильясова)

АҘАШҠАН ЙОНДОҘ

(Театр өсөн поэма)
(Й.Ильясов повестары буйынса)

Действующие лица:

1. **Омар Хаям.**
2. **Дервиш.**
3. **Отец Омара.**
4. **Мать Омара.**
5. **Тогрул**, воин-кочевник.
6. **Тимирбек**, сельджукский военачальник.
7. **Абу-Тахир**, судья из Самарканда.
8. **Джафар**, дворецкий. (Он же Шакал).
9. **Юлдаш-бай**, мулла.
10. **Фируза**, служанка. (Она же Змея).
11. **Шамс-Аль-Мульк**, правитель Багдада.
12. **Маликшах**, правитель сельджукской династии.
13. **Низам-Аль-Мульк**, визирь в Исфахане.
14. Старец горы **Хасан Саббах** — главарь исмаилитов, он же караванщик.
15. **Туркан-Хатун**, султанша.
16. **Гульнар**, танцовщица.
17. **Зухра**, девушка-соседка.
18. **Хозяин ашханы**.

Ҡатнашалар:

1. **Омар Хәйәм.**
2. **Дәрүиш.**
3. **Омарҙың атаһы.**
4. **Омарҙың әсәһе.**
5. **Тоғрул**, юлбаҫар, һаҡсы.
6. **Тимербәк**, йөҙбашы.
7. **Абу-Таһир**, Сәмәрҡәндтең ҡазыйы.
8. **Джафар**, һарайсы. (Сүл бүреһе).
9. **Юлдаш бай**, мулла.
10. **Фирүзә**, хеҙмәтсе. (Йылан).
11. **Шәмс-Әл-Мөлөк**, Бағдадтың хаканы.
12. **Мәликшаһ**, солтан.
13. **Низам-Әл-Мөлөк**, Исфаханда вәзир.
14. **Хәсән Саббах**, исмаилиттар башлығы (Тау хужаһы), каруансы.
15. **Турҡан.**
16. **Гөлнар**, бейеүсе ҡыҙ.
17. **Зөһрә**, күрше ҡыҙ.
18. **Мәйхана хужаһы.**

ҚАРАВАН

Дервиш

В бархане прячется варан,
Идет неспешно караван.
Мальчишка, сидя на верблюде,
Читает нараспев Қоран.

Друзья его зовут Омар,
Он не везет с собой товар,
Учиться едет в медресе,
К ученью он имеет дар.
Но мира нет в его стране,
Сельджуки грозные в броне
Давно уж грабят там и тут,
От них не скрыться в стороне.

Отряд сельджуков нападает,
Охрану быстро разгоняет.
А тем, кто не сдает добро,
Башку на месте отрубают.

Верблюд в пустыню убегает,
Мальчишка кубарем слетает.
Разбойник саблю поднимает,
Мешок на землю высыпает.

Қлинок над головой сверкает,
Но мальчик смело отвечает:
«Не трогай книги и Қоран,
Аллах тебя ведь покарает.

В темной ночи, от людей вдалеке,
Задумаешь зло совершить во грехе?
Над головой твоей висит клинок луны,
Всевышний держит его в своей руке».

Тогрул-разбойник говорит:
«Видать, Аллах тебя хранит.
Ступай своей дорогой, малый,
Тебе никто не повредит.

Скакать, рубить, колоть, стрелять из лука —
Вот лучшая наука для сельджука!
Читать, писать — такая скука,
А уравнения решать — такая мука!»

ҠАРУАН

Дәрүиш

Бархан артынан бархан,
Арып килә каруан.
Егет Ҡөрьән уҡып бара —
Дөйәгә менеп алған.

Уның исеме Омар,
Тоғонда юҡтыр тауар.
Мәҙрәсәгә юл тота ул,
Уҡыуға һәләте бар.
Ләкин ҡайғыра малай,
Сәлжүктәр илен талай.
Ҡасып, ҡотолоп булмай —
Шулай ҡушҡандыр Хоҙай.

Ҡаруансы ҡысҡыра:
“Бурҙар беҙҙе баҫтыра!”
Сәлжүктәр һөжүм итә,
Һаҡсыларҙы тиҙ ҡыра.

Омар ҡотолмаҡ булып,
Төштө дөйәнән осоп.
Ҡыуып етте бер ҡараҡ —
Тора ҡылысын тотоп.

Ҡурҡманы унан малай,
Сәлжүккә усал ҡарай.
“Ҡөрьәнгә ҡулыңды һуҙма,
Язалар һине Хоҙай.

Ҡараңғыла кеше күрмәҫ саҡта,
Гонаһлы уй булһа башыңда,
Онотма, күктә балҡый айҡылыс —
Хоҙай тота уны үҙ ҡулында”.

Сәлжүк быға аптырай:
“Һаҡлайҙыр һине Хоҙай.
Ҡабат миңә осрама —
Үҙ юлыңда бул, малай,

Белмәйем мин китап уҡырға,
Хәрефтәр яҙырға, һанарға.
Яратам мин кеше таларға,
Атта сабып, уҡтан атырға”.

Омар
В пути разграблен караван,
Погибли путники от ран.
За жизнь многих выкуп дан,
От смерти спас меня Коран.

НИШАПУР

Дервиш
Отец, палаточник Хаям,
Привык все делать в жизни сам.
Платил он за учебу сына,
Хвала за это небесам.

Учитель юноше был рад,
Не знал Омар ни в чем преград.
Науки изучил он быстро
И заслужил похвал, наград.

На небосклоне неспроста
Горит твоя, Омар, звезда.
Душа твоя, Хаям, чиста,
Лететь пора уж из гнезда.

Омар закончил медресе,
Науки изучил он все.
Он стал уж юношей серьезным,
Предстал отцу во всей красе.

Но был жестоким этот век,
Страдал на свете человек.
К отцу Омара на прокорм
Был прислан сотник Тимирбек.

Отец Омара очень стар,
Хватил его такой удар.
Сельджук отнял его навар,
Последний вытряс он динар.

У сельджуков сабли остры,
Горят из книг большие костры.
Советы отца очень просты:
«Беги от этой срамоты».

Омар
Спасибо вам, отец и мать,
Свой путь пора мне выбирать.
Поеду в дальний Самарканд,
Работу буду там искать.

Омар
Сәфәрҙә каруан таланды,
Һаҡсылары ҡырылды.
Алтын-көмөш булмаһа ла,
Хоҙай мине ҡотҡарҙы.

НИШАПУР

Дәрүиш
Омарҙың атаһы уңған,
Сатыр тегеп байыған.
Мәҙрәсәлә улын уҡытҡан,
Тәрбиә бирергә тырышҡан.

Омар бик белемле булған,
Тырышып ул уҡыған.
Төрлө фәндәр, төрлө телдәр
Ҡөнө-төнө ятлаған.

Омар, яна йондоҙ күктә,
Һинең йондоҙ, ул бейектә.
Алып барыр ғүмер буйы,
Балҡыр һинең йөрәктә.

Уҡып Омар белем алды,
Тыуған йортона ҡайтты.
Буйға оҙон егет булып,
Ата-әсә алдына баҫты.

Ләкин булған шундай заман,
Сәлжүк илде яулаған.
Тимербәк тигән йөҙбашы
Хужалыҡты тартып алған.

Омарҙың атаһы таланған,
Ҡамсылар менән туҡмалған.
Хужанан ҡолға әйләнеп,
Һуҡыр динарһыҙ ҡалған.

Атаһы өндәште улына:
“Ҡотҡар үҙеңде, зинһар.
Йөҙбашы булды яман,
Улым, сығып кит бынан”.

Омар
Борсолма, атайым, рәхмәт әйтәм —
Сәмәрҡәндкә бөгөн сығып китәм.
Унда табырмын үҙемә хеҙмәт,
Урын тапҡас та, хәбәр итәм.

СНОВА КАРАВАН

Дервиш

Опять в дороге караван,
Где за барханами бархан.
Оазис кажется уж близко,
Но это лишь один обман.

Ночами звезды так пылают,
А путники судьбу гадают.
Омар по звездам даст ответ —
Купцы за это награждают.

Омар

Мы отражаемся с тобою в зеркалах,
Как небо в звездах ты в моих глазах.
Себя я потерял среди подобных,
Миров так много, но един Аллах!

Как в мире нам себя не потерять,
Среди тропинок путь свой разыскать?
В калейдоскопе этом многоликом
Свою звезду на небе отыскать?

ТАҒЫ ЛА КАРУАНДА

Дәрүиш

Оҙон юлда каруан,
Бархан артынан бархан.
Ҡойо янына барһаң да,
Сүлдә миражға алдан.

Йондоҙҙар күктә йөҙә.
Омар белгес-күрәҙә
Каруандың хәлен аса,
Сауҙагәр яуап көтә.

Омар

Донъялар киң, йыраҡ юлдар,
Иң бейектә йондоҙҙар.
Сәмәрҡәндтә килем бармы,
Һатылырмы икән тауар?

Белеп булмай бит алдан,
Бөйөк һәм сикһеҙ йыһан.
Ғүмер буйы ярҙам иткән
Үҙ йондоҙоңа ышан.

САМАРКАНД

Дервиш

И вот уж в славный Самарканд
Въезжает грузный караван.
Омар прощается с друзьями,
Им накрывает дастархан.

Омар закатывает пир,
Так манит запахом тандыр.
Вино рекою красной льется,
Остался без гроша транжир.

Уже давно закрыт трактир,
А в голове шумит эфир.
В час поздний схвачен стражей был
Омар как подлый дебошир.

Порой бывают нелегки
Хитросплетения судьбы.
Учитель дал письмо Омару
Для самаркандского судьи.

Порой бывает тесен мир:
Судьею был Абу-Тахир.
К нему парнишку для суда
Привел сельджукский конвоир.

СӘМӘРҠӘНД

Дәрүиш

Бына инде Сәмәрҡәнд,
Тора һаҡсы-бәһлеүән.
Каруансы доға ҡыла,
Барып еткәс, ти, иҫән.

Дәртләнеп китте Омар,
Ҡулында унның хат бар.
Ашхана эҙләп китте ул,
Ҡайҙа һуң бында баҙар?

Шиғыр уҡып, шарап эсеп,
Күңел асты был егет.
Һаҡсылар тауышҡа барып,
Алдылар эләктереп.

Тәртип боҙһаң урамда,
Төнөң үтер зинданда.
Мөҙәрис яҙып биргән хатты
Һаҡлай егет ҡуйында.

Егетте һаҡсы тотҡан,
Ҡазыйға алып барған.
Сәмәрҡәндтә ҡазый булып
Абу-Таһир ултырған.

Судья велел вести допрос,
Задал Омару он вопрос.
Абу-Тахир
Кто ты, скажи, откуда прибыл,
В каком селении ты рос?

Омар
Я вас искал, Абу-Тахир,
Пусть в доме вашем будет мир.
Омар Хаям из Нишапура,
И я совсем не дебошир.

С письмом Учитель к вам прислал,
Чтоб я у вас работать стал.
Я знаю алгебру и звезды,
Работу в медресе искал.

Абу-Тахир
Я ждал тебя, мой юный друг.
Освободить его от пут!
Мы без науки как без рук,
Пусть ширится ученых круг.

Напишешь ты трактат, Омар,
Две тысячи я дам динар.
Трактат я поднесу эмиру,
Прекрасным будет этот дар.

Омар
Абу-Тахир, я очень рад,
Я напишу за год трактат.
Мое открытие навеки
Прославит город Самарканд.

Дервиш
Судья Омара в дом зовет,
Велит оказывать почет.
Джафар — дворецкий недоволен:
«На всем готовом, звездочет».

Судья Омару денег дал,
Чтоб на базаре покупал
Все то, что нужно человеку,
Нужды ни в чем Хаям не знал.

Омар зашел в халатный ряд,
Купил себе простой халат,
Потом купил чернил, бумаги,
А зазывалы так кричат:

Абу-Таһир
Нисек һинең исемең,
Әйт, ҡайҙа һинең илең?
Мин Абу-Таһир булам,
Юҡмы әллә һинең телең?

Омар
Мин Омар Хәйәм булам,
Нишапурҙан юл тотам.
Һеҙгә сәләм ебәрҙеләр
Мөҙәрис менән атам.

Хөрмәтле Абу-Таһир —
Сәмәрҡәндтә затлы ир.
Һеҙгә хеҙмәт иткем килә,
Фән минең булһын тәҡдир.

Абу-Таһир
Һине көттөм, минең дуҫым,
Яҡты булһын һинең юлың!
Ғалим беҙгә кәрәк, шикһеҙ,
Бына һиңә минең ҡулым!

Тыңла мине, дуҫым Омар,
Фәнгә бар һиндә ҡомар.
Яҙып бирһәң рисәлә,
Бирәм ике мең динар.

Омар
Абу-Таһир, һиңә рәхмәт,
Яҙырмын мин фәнни хеҙмәт.
Йондоҙҙарға был сәйәхәт —
Алгебраға бирер ҡөҙрәт.

Дәрүиш
Хөрмәтле ҡунаҡ күреп,
Саҡырҙы ҡазый йортона.
Ҡейем-һалым алһын тип,
Аҡса тотторҙо ҡулына.

Абу-Таһир тырыша,
Бүлмә бирергә ҡуша.
Ҡазый булды яҡшы хужа,
Омар, белмәҫһең нужа.

“Ҡалай күркәм беҙҙең баҙар,
Йөҙләгән беҙҙә тауар.
Һатып ал, торма ҡарап —
Бөтә нәмә беҙҙә бар”.

«Приходят к нам и млад, и стар,
И каждый свой найдет товар.
Купцы считают свой навар —
Велик восточный наш базар!»

Омар такому делу рад,
Давно задумал он трактат.
Над ним идет работа споро
И без обещанных наград.

Омар с наукою дружил,
Труды ученых изучил.
Писать трактат — тяжелый труд,
Омару стоил многих сил.

Ночь. Город шумный умолкает,
Дворецкий двери закрывает.
Ночами звезды наблюдая,
Омар сидел один, мечтая.

Омар
Я напишу математический трактат,
Судья любезный будет очень рад.
За труд свой получу и я, наверно,
Немало почестей, наград.

Дервиш
Джафар дворецкий очень злой,
Для слуг судьи он был грозой.
Омар же встал как в горле кость:
«Скорей бы с глаз моих долой»!

Его приятель Юлдаш-бай
Сказал привычно: «Ну, давай,
Джафар, хозяйского вина,
Второй кувшин нам разливай».

Юлдаш-бай
Скажи, Джафар, кто там живет,
Ваш секретарь иль счетовод?
Не часто ходит он в мечеть, —
И говорят, что сильно пьет?..

Джафар
Омар — ученый, сумасброд,
К судье нашел он свой подход.
Ночами пишет свой трактат,
А днем усталый, спать идет.

Омар баҙарға барып,
Ҡәләм, ҡағыҙ ҡуйҙы алып.
Кәрәк китаптар тапты,
Еләп дә алды һатып.

Үтте аҙна, үтте ай,
Омар яҙа туҡтамай.
Ғилем эше бик ауыр,
Һәләт бирһә лә Хоҙай.

Ауыр нәмә ул фән эше,
Уны белмәй һәр кеше.
Ҡойо ҡаҙыған һымаҡ,
Ләкин татлы емеше.

Бына тағы кис килде,
Йортта шәмдәр ҙә һүнде.
Омар йондоҙҙарға ҡарап,
Хыялдарға бирелде.

Омар
Яҙып бөтөрмен рисәлә,
Даным сығыр тыуған илдә.
Был хеҙмәтем өсөн миңә
Ҡазый ағай аҡса түләр.

Дәрүиш
Ҡазый йортонда булған
Джафар тигән бер дошман.
Омарҙы яратмаған,
Көнләшеп унан торған.

Юлдаш бай тигән әҙәм
Джафарҙа дуҫын күргән.
Хужа шарабын эсеп,
Иҫергән улар тиҙҙән.

Юлдаш бай
Әйт әле, дуҫым Джафар,
Кем булды һуң был Омар?
Мәсеттә күргәнем юҡ,
Бында ниндәй хикмәт бар?

Джафар
Хәйәм тигән бер диуана
Ғалим булып ҡылана.
Төндәр буйы ҡағыҙ боҙа,
Көндөҙ йоҡлай, тына.

Юлдаш-бай
Вот ведь нашелся, шалопай!
А ты, приятель, не зевай:
Получишь триста золотых,
Трактат ты этот мне продай.

Дервиш
Чтоб теорему доказать,
Омару нужно много знать.
А над задачей Архимеда
Можно и голову сломать.

Задачу задал Архимед,
Над нею бились сотни лет.
Но не нашли пока ответ:
Решенья правильного нет.

Омар трудился день и ночь,
Никто не мог ему помочь.
Устав, уснул наш юный гений,
Не смог задачу превозмочь.

Омар открыл свои глаза —
Стоит служанка Фируза
С глазами словно бирюза,
Со станом гибким как лоза.

Омар
В тебя влюбился в первый раз,
В сиянье бирюзовых глаз.
Прошу, приди ко мне ты ночью,
Не вынесу я твой отказ.

Фируза
О, господин, я лишь раба,
Моя несчастна так судьба,
Меня продали за долги,
А я как женщина — слаба.

Дервиш
Омар хотел ее обнять,
Хотел ее поцеловать.
Из рук скользнула, как змея,
Ушла, монистами звеня.

Пришел в отчаянье Омар,
Любовный разгорелся жар.
Ему с наукою так сложно,
А тут еще в груди пожар.

Юлдаш бай
Мине тыңла, кәңәш әйтәм,
Унын эшен мин дә көтәм.
Рисәләне миңә бирһәң,
Өс йөҙ динар һиңә бирәм.

Дәрүиш
Архимедтан ҡалған мәсьәлә
Оҙаҡ йылдар сиселә.
Көн-төн тырыша Омар
Яҙыр өсөн рисәлә.

Күп ғалимдарға был эш
Булған сихри күренеш.
Йөҙ йыл улар баш ватһа ла,
Таба алмаған сиселеш.

Омар эшләп, йонсоп талды,
Башын өҫтәлгә һалды.
Төн дә үтте, ҡояш ҡалҡты,
Ғалим йоҡларға ятты.

Иртән уның бүлмәһенә
Фирүзә килеп инә.
Ҡазый йортонда был ҡыҙ
Иҙәндәрҙе һеперә.

Омар
Миңә оҡшайһың һин күптән,
Күҙҙәрең һинең күктән.
Буй-һының шундай күркәм,
Йәнем яна, ҡыҙа тән.

Фирүзә
Әфәндем, мин бит ҡолмон бында,
Тормош ғазабым шунда.
Күргәс тә хыял ҡорам,
Мин дә һинең турала.

Дәрүиш
Ишеткәс быны уғлан,
Ҡосаҡларға ынтылған.
Йылан һымаҡ шыуып ҡасты
Ҡыҙ уның ҡосағынан.

Инде егет түҙә алмай,
Фирүзәне генә уйлай.
Мөхәббәт уты шулай
Йәнгә тынғылыҡ бирмәй.

Проходит день, настала ночь,
К нему прокралась Евы дочь.
Любовной страсти к Фирузе
Омар не в силах превозмочь.

Фируза
Я лишь раба, пойми, Омар,
Ты подари мне пять динар.
На выкуп буду я копить,
Своей любви отдам я дар.

Омар
Как хочешь, я готов платить,
Чтобы тебя освободить.
Но я любовь не покупаю,
Ко мне ты можешь не ходить.

Фируза
С тебя я денег не возьму,
Я одного тебя люблю.
Тебе готова я отдаться,
А если бросишь, то убью!

Дервиш
Сияет полная луна,
И сверху видит все она.
Объятья, жаркие уста,
Кувшин прекрасного вина.

Любовь возникла у двоих,
Забыл Омар труды свои.
Открылся дар Хаяма новый,
Писать он начал рубаи.

Омар
За ночь тоскливую, когда ты скрыла лик,
Я написал семнадцать рубаи.
Ведь для ученого несложно уравненье,
Где мир ничтожно мал, а он поэт — велик.

Ты просишь бусы, платье подарить.
И без подарков можешь ты любить.
Ты хочешь платье лишь затем, чтоб снять, —
Умеешь ты меня уговорить...

В постель мою вползаешь ты змеей,
Твои объятья — страсти неземной.
Мы боремся с тобой во тьме ночной,
Пока не обожгу тебя слезой.

Инде өмөтө һүнде,
Кәйефе лә һүрелде.
Көн үтте лә төн етте,
Хур ҡыҙы килеп инде.

Фирүзә
Мин ҡол ғына бында, Омар,
Миңә биш ит биш динар.
Түләү йыям мин үҙемә,
Өйгә ҡайтырға дәртем бар.

Омар
Фирүзә, һине мин яратам,
Ҡотҡарыр өсөн аҡса табам.
Ләкин мөхәббәт тауар түгел,
Килеп йөрөмә һин артабан.

Фирүзә
Һине генә мин яратам,
Һинән аҡса алып тормам.
Тик бел, үлтерәм — ташлаһаң,
Мин һинеке генә булам.

Дәрүиш
Урам тынды, күктә ай
Гонаһлы ергә ҡарай.
Ике йөрәк йоҡлай алмай,
Һөйөү хисе көслө шулай.

Егет нимәлер ҡабатлай,
Хыялый һымаҡ илай.
Омар фән хеҙмәтен ташлай,
Ул робағи яҙа башлай.

Омар
Белем йондоҙон эҙләгәндә,
Ни эшләптер, робағи яҙҙым төндә.
Кешеләр фекеренсә —
Ғалим бөйөк, шағир — бәндә.

Һорайһың һин минән бүләк,
Беләҙек менән күлдәк.
Алып бирҙем, һиңә улар
Сисеп ташлар өсөн кәрәк.

Ҡуйыныма йылан булып,
Төндә керҙең һин шыуып.
Беҙҙең тәндәр алыша,
Йәндәр бара ҡушылып.

Я в тупике, как в безлунную ночь.
Нет никого, кто бы смог мне помочь.
Может быть, бросить занятие это
И удалиться куда-нибудь прочь?..

Дервиш
Абу-Тахир трактата ждет,
Омара к чаю он зовет.
Хаям признался в разговоре:
«Работа медленно идет».

Абу-Тахир
Мой друг, побольше отдыхай,
Ты мозгу отдыху давай,
Орешек знанья тверже камня,
Орехи есть не забывай!..

Дервиш
Омар ночами отдыхает,
Красотку крепко обнимает,
Вина в бокалы наливает,
Стихи он мигом сочиняет.

Омар
Женские груди прекрасней плодов,
Много в саду моем гурий из снов.
Эта грудь — вишня, а эта — хурма,
Ради таких в хадж идти я готов!

Спелая дынька мне в руку легла,
Сколько в ней нежности, сколько тепла.
Сладкие персики липнут к губам —
Если вы рядом, не нужно вина.

Дервиш
Заметив лампы свет, Джафар
Идет в покой, где жил Омар.
За то, что увидал дворецкий,
Готов отдать он сто динар.

Джафар
Сошел с ума он, не иначе,
От многократной неудачи.
Подняв на руки Фирузу,
Омар по келье резво скачет.

Дервиш
«Нашел решение задачи!» —
Омар от счастья чуть не плачет.
Берет бумагу и перо,
Как этот день его удачен!

Юл тапмайым был ҡараңғы төндә,
Кәңәш бирергә юҡ бер кем дә.
Әллә эште ташлап ҡасырға йыраҡҡа,
Таба алмаҫ унда бер кем дә.

Дәрүиш
Абу-Таһир хеҙмәт көтә,
Күптән өмөт йөрөтә.
Омарҙы алды саҡырып.

Абу-Таһир
Оҙаҡламай йыл үтә...
Инде оҙаҡ тырыштың,
Фәнгә бөтөнләй сумдың.
Мейеңә файҙа бирер, тип
Сәтләүек һиңә алдым.

Дәрүиш
Омар шулай көндөҙ йоҡлай,
Кисен ҡыҙ ҡосаҡлай.
Шарап эсеп күккә ҡарай
Һәм шиғырҙар яҙа башлай.

Омар
Хур ҡыҙҙары минең баҡсала,
Ҡайҙан тағы былдай хөрмә табырға?
Ошо ожмах емештәре өсөн
Мин хажға әҙер барырға.

Бешкән ҡауын тоттом ҡулыма,
Күңелем тулды йылыға.
Теләйем мин йөҙөм ҡабырға —
Мин иҫерҙем емеш һутынан.

Дәрүиш
Төндә уянып Джафар,
Килеп торҙо: “Нимә бар?”
Омарҙың бүлмәһендә
Күренә әллә уттар?

Джафар
Әллә егет аҡылдан яҙған,
Әллә инде ул һаташҡан?
Бүлмә буйлап бейеп йөрөй,
Ҡыҙҙы күтәреп алған.

Дәрүиш
Бына нисек булды был эш,
Табылды бит сиселеш!
Рисәләгә яуап тапты,
Булдырҙы беҙҙең еңмеш!

Но вот уж утро настает,
Джафар трактат чужой крадет.
А Юлдаш-бай по уговору
Ему три сотни отдает.

Омар был рад своей судьбе,
Спасибо говорил звезде.
Проверив вновь расчеты все,
Трактат он передал судье.

Абу-Тахир
Сегодня счастлив я, друзья!
В Омара верил я не зря!
Трактат стране теперь послужит,
И слава пусть гремит твоя!

Спасибо за трактат, Омар!
Держи две тысячи динар!
Дела твои пусть процветают,
Храни свой драгоценный дар!

Дервиш
Джафар от злобы враз поник,
Украл он старый черновик!
А Юлдаш-бай уж заплатил.
Узнав, тот поднял страшный крик.

Друзья сцепились у ворот,
Смеша кругом честной народ.
И вот лежат они в пыли,
С черновиком и без бород.

Омар
«Возьми назад мешок динар, —
Сказал судье тогда Омар. —
Прошу тебя, Абу-Тахир,
Хочу купить я твой товар.

Продай рабыню Фирузу,
Домой ее я отвезу».
«Как хочешь, — отвечал судья, —
Ее от рабства я спасу.

Абу-Тахир
Ты отправляйся в Бухару,
Эмир зовет тебя к двору.
Прислал сюда он караван,
В дорогу выйдешь поутру».

Джафар быны аңланы,
Рисәләне урланы.
Юлдашҡа ҡараламаны
Өс йөҙ динарға һатты.

Белде Омар бәхетте,
Йондоҙона рәхмәт әйтте,
Иртән егет рисәләне
Ҡазыйға алып килде.

Абу-Таһир
Мин бәхетлемен, туғандар,
Ғәжәп беҙҙең замандар:
Сәмәрҡәндкә дан килтерҙе
Меңәр йылдарға Омар!

Фәнгә үсһен һинең ҡомар,
Ҡыуандырҙың беҙҙе, Омар.
Яҙып биргән рисәләгә
Бирәм ике мең динар!

Дәрүиш
Бурҙар китте талашып,
Саң туҙҙырып, һуғышып.
Ике шайтан һымаҡ аунап,
Морондарын ҡанатып.

Юлдаш бай
Һинең ҡылығың алама,
Урлағанһың ҡаралама.
Мин һиңә аҡса бирҙем,
Зыянды минең ҡапла.

Омар
Рәхмәт, Абу-Таһир, зинһар,
Һиңә үтенесем бар.
Фирүзәне һат миңә,
Бирәм ике мең динар.

Һатһаң, ирек бирәм уға,
Ҡайтһын тыуған яғына.
Алтын динар ярҙам итһен
Был ҡыҙҙың тормошона.

Абу-Таһир
Хуп, килештек! Һиңә, Омар,
Тағы бер йомошом бар.
Бохара әмире һине
Саҡыра, тыңла, зинһар.

Дервиш
Рыдает ночью Фируза,
В слезах волшебные глаза.
Омар прощается с любимой:
«Забудь меня, моя краса!»

Омар
Подруга будет пусть — не отвести чтоб глаз,
Пусть будет друг один, но твердый, как
алмаз.
Железной цепью жизни Всевышний нас
сковал,
А с кем хотим быть вместе, Он не
спросил у нас.
Теперь свободна ты,
Сбылись твои мечты.

Фируза
Зачем свобода мне,
Мне нужен только ты!

Омар
Искал я совершенство в движениях
планет,
Оставил я в науке неизгладимый след.
С любовью параллельной пересекался я.
В стихах, в вине и ласках я находил ответ...

Вот — чаша для вина или кувшин
с водой,
Слепил ведь их гончар из глины
из одной.
Из праха рождены и мы, мой друг,
с тобой —
Но каждый под своей заветною звездой.

Дервиш
Омар всю ночь не мог уснуть,
Ведь слезы капали на грудь,
Рыдала тихо Фируза,
Хаям наутро вышел в путь.

БУХАРА

Дервиш
Омар, достигнув Бухары,
Обрел богатые дары.
Хакан бухарский Шамс-Аль-Мульк
Любил Хаяма рубаи.

Дәрүиш
Шулай ҡушҡандыр Хоҙай,
Айырылышыу еңел булмай.
“Ҡалдырма, йондоҙом”, — тип,
Фирүзә төндә илай.

Омар
Һөйгән йәрең булһа, булһын
аҡҡоштай,
Ысын дуҫың булһа, булһын алмастай.
Тимер сылбыр менән ҡоршаған
Хоҙай,
Ҡем яҡыныраҡ был тормошта,тип
һорамай.
Бына бөттө беҙҙең дә әкиәт,
Һиңә мин яуланым хөрриәт.

Фирүзә
Һин булмаһаң эргәмдә, йондоҙом,
Миңә ирек күреү — михнәт.

Омар
Тормош камиллығын төндә эҙләп,
Йондоҙҙарға мин ҡараным төбәп.
Тик мөхәббәт был шаршауҙы аса,
Фән донъяһы бирә яуап эҙләп.

Ҡемдер эсә шарап, ә кемдер бал
ҡапҡан.
Ғалим йоҡлай алмай, ул уйҙарға
батҡан.
Эйе, Хоҙай беҙҙе бер балсыҡтан
яратҡан,
Ләкин һәр кешегә күктә йондоҙ
таҡҡан.

Дәрүиш
Омар төндә йоҡлай алманы,
Фирүзә уның янында иланы.
Таң атҡас ир-егет йыйынды,
Бохара юлына ҡуҙғалды.

БОХАРА

Дәрүиш
Бохаралағы табындарҙа
Омар оҫта булды шағирҙарҙан.
Шәмс-әл-Мөлөк тигән әмир
Робағиҙар яратты тыңларға.

Омар
Во сне летаю рядом с облаками,
Проснусь, и голова звенит стихами.
Иду, шатаясь, опьяненный снами,
Боясь задеть кого-нибудь крылами.

Себя я ощущаю как халиф,
Когда под утро сил идет прилив.
Когда моя влюбленная душа
Прикажет телу начертать алиф.

Дервиш
Хаям как знатный вертопрах
Все время проводил в пирах,
Красавиц многих он узнал,
Восславил их в своих стихах.

Но так устроен человек,
Себя он мучает весь век.
Омару скучен стал хакан,
Задумал он давно побег.

И вот однажды с караваном
Пришло письмо из Исфахана.
Судьба Омару улыбнулась,
Хакан велел созвать диван.

Хакан
Все прочь. А ты, мой друг, останься.
Письмо прислал мне Маликшах.
Тебя он требует в столицу —
Поставил он в игре мне шах.

Тебя визирем я б назначил
На нашей шахматной доске.
Но враг фигуру забирает —
Один останусь я в тоске.

Дервиш
Омар давно мечтал свершений,
Устал от праздности и лени.
В столицу, город Исфахан,
Стопы направил звездный гений.

Омар
Была веселая пора,
Меня любила Бухара,
С хаканом мы дружили очень,
Мы были не разлей вода.

Омар
Төштәремдә осам мин бейектә,
Шиғырҙарым яңғырай ҙур йөрәктә.
Шул төштәрҙән айнып сығып киләм
Ауыр ҡанаттарым менән бергә.

Иртәнге дәрт менән уянам,
Хәлиф һымаҡ мин үҙемде тоям.
Мөхәббәтле йәнемде усҡа алып,
Алтын шиғыр итеп ҡоям.

Дәрүиш
Табындарҙа — данлы шағир,
Төндә — көнләшерлек ир.
Омар күп шиғырҙар яҙҙы,
Һылыуҙарға булды әмир.

Ләкин Омар бер йән шундай,
Һәр саҡ үҙен ул ғазаплай.
Туйҙарҙан баш сыҡмай, ти,
Ялҡыта, ти, тормош былдай.

Баш ҡаланан хат ебәргән
Ҡаруан менән солтан.
Хәйәм тигән ғалимды
Күптән көтә Исфахан.

Хакан
Ҡилеп еткән каруан,
Хат ебәргән беҙгә солтан.
Баш ҡалаға барып еткән
Һинең туралағы дан.

Бирһен Хоҙай һиңә түҙем,
Ни эшләрмен бер үҙем?
Үтәргә тейеш мин дә
Мәликшаһтың әмерен.

Дәрүиш
Оҙаҡ көткәс үҙгәреш,
Ҡилеп сыҡты яңы эш.
Омар дәртләнеп китте,
Күңелдәге бөттө шеш.

Омар
Яҡын миңә Бохарам,
Минең яратҡан ҡалам.
Алда нимә көтәлер?
Хоҙай беҙҙе алып бара.

Который день стоит жара,
Прощай же, город Бухара.
Водой не утолить уж жажды —
Мне отправляться в путь пора.

Прощай, любезный мой хакан,
Я еду завтра в Исфахан.
Там ждет меня давно султан,
Уже прислал он караван.

Дервиш
Звучит труба, бьет барабан.
Тогрул, что грабил караван,
Теперь командует охраной,
Везет Омара в Исфахан.

Омар Тогрула узнает,
Бокал вина ему дает:
«Заедем в славный Нишапур,
Там мать моя давно уж ждет».

СНОВА НИШАПУР

Дервиш
Омар въезжает в дом родной,
Что стало с этой стороной?
Повсюду бедность, запустенье
Под Тимирбековой пятой.

Хозяйству наступил конец,
Был разорен его отец.
А был когда-то знаменит
Отец Хаяма, как купец.

Увидел мать свою Омар:
«Привез я тысячу динар».
«Отдай мне деньги, — мать сказала, —
Отец помешан твой и стар.

Отец давно не ест, не пьет,
Молитвой к Богу лишь живет.
Все деньги он в мечеть несет,
Родных людей не узнает».

Омар подходит к старику:
«Отец, тебе я помогу».
Старик устало отвечает:
«Молюсь Аллаху одному.

Бохарала көн эҫе,
Туйып булмай һыу эсеп.
Шарап эсһәм дә, дуҫтар,
Булмаҫ инде иҫереп.

Һау бул, хөрмәтле хакан,
Саҡырған мине солтан.
Исфаханға юл тотам мин,
Көтөп тәне каруан.

Дәрүиш
Ҡаруан алға атлай.
Көлә бит беҙҙән Хоҙай:
Тоғрул тигән теге сәлжүк
Омарҙы юлда һаҡлай.

Омар Тоғрулды танына,
Исемен дә һораны.
“Тәүҙә тыуған йортома
Нишапурға барамын”.

ЙӘНӘ НИШАПУРҘА

Дәрүиш
Ҡилеп төштө тыуған йортҡа,
Ул оҡшаған зыяратҡа.
Тимербәктең ҡул аҫтында
Фәҡирлек хужалыҡта.

Омар Хәйәмдең атаһы
Булған тегеү оҫтаһы.
Хәҙер таныҙлыҡ түгел:
Хәйерсегә ел ҡаршы.

Әсәһен күрҙе Омар:
“Бирәм һиңә мең динар”.
“Атайың инде ҡыҫыр,
Ҡурҡам, аҡсаны талар.

Атаң ашамай һәм эсмәй,
Намаҙ уҡып ҡына йәшәй.
Мәсеткә генә йөрөй,
Туғандарҙы яҡын күрмәй”.

Улы атаһына ҡарай,
Тик Омарҙы ҡарт танымай:
“Миңә бер кем дә кәрәкмәй,
Мин табынам һиңә, Хоҙай.

Мы ходим радостно в мечеть,
Груз жизни трудно нам терпеть.
Услышав голос муэдзина,
Хотим в небесный сад лететь.

Всевышний, милости мы просим,
На голове мы саван носим.
Грехи отмыть в мечеть мы ходим —
Молитвы мы Тебе возносим.

Изучил я шариат,
Изучил я тарикат,
Изучил я марифат,
Изучаю хакикат!..

Все земное во мне угасает
И грехи меня покидают,
Я с Аллахом сливаюсь,
Рай меня ожидает!..»

Дервиш
Недолго в доме задержался,
Омар в дорогу вновь собрался.
В пути молитвы он читал —
Грехи он замолить старался.

Омар
Всевышний где-то в небесах,
Не смыслит он в земных делах.
Мы сверху все всего лишь прах,
Да, мы рабы твои, Аллах!

Дервиш
Вновь за барханами бархан,
Вперед идет наш караван.
Аллах не бросил мусульман,
И вот столица — Исфахан.

ИСФАХАН

Дервиш
Султан сельджукский Маликшах,
Над ним на небе лишь Аллах,
С утра визиря приглашает,
Чтоб рассказал он о делах.

Султан
Растет все вширь моя страна,
Но с каждым годом все бедна,

Мин арыным был тормоштан,
Ҡилеп төшкән ғазаптан.
Шатланып барам мәсеткә
Ишетеп ҡалғас аҙан.

Башҡа ураным кәфен,
Гонаһ миңә теймәһен.
Намаҙ уҡыйым биш тапҡыр,
Доғам күккә үрләһен.

Беләм мин шәриғәтте,
Беләм мин тәриҡәтте,
Беләм мин мәғрифәтте,
Өйрәнәм мин хәҡиҡәтте!..

Ер ғазаптары минән китә,
Гонаһтарым минән китә.
Мине көтә Аллаһ,
Мине көтә ожмах!”

Дәрүиш
Омар бер төн йортта ҡунды,
Иртән юлға йыйынды.
Тормоштағы гонаһтарын
Намаҙ уҡып юймаҡсы.

Омар
Аллам, осаһың һин күктә,
Бәндә һинең өсөн нөктә.
Ҡеше ғазаптары һиңә
Күренмәйҙер шул бейектә!

Дәрүиш
Бархан артынан бархан,
Алға бара каруан.
Күренде манаралар —
Баш ҡала был Исфахан.

ИСФАХАН

Дәрүиш
Ил хужаһы Мәликшаһ,
Унан өҫтә тик Аллаһ,
Вәзир яуаптарын тыңлай,
Ил өсөн ул тырыша.

Солтан
Беҙҙең дәүләт — хазина,
Һуш китә байлығына.

Запасов нет уже зерна,
Скудеет все моя казна.

Скажи, визирь мой, чья вина,
Что разоряется страна?
Какие меры принять должно,
Чтоб вновь империя цвела?

Какая виновата тварь,
Что меньше золота, чем встарь?
Быть может, виноват бунтарь,
Убийц наемных злой главарь?

Визирь
Всему виною, Государь,
Обычный лунный календарь.
Нам нужно к солнцу обратиться,
Чтоб в срок отсеялся плугарь.

О, Государь, скажу я прямо,
Что пригласил сюда Хаяма.
Ученый он и звездочет,
И к цели движется упрямо.

Омар Хаям, он знаменит,
Он все нам быстро объяснит.
Владея тайной звезд небесных,
Нам календарь соорудит.

Омар
О, величайший Государь,
Мне нужен звездный инвентарь.
Построить нужно башню к небу,
Чтоб был точнее календарь.

Султан
Надеюсь, с помощью Аллаха,
Наступит эра Маликшаха!
Визирь, Омару выдай денег,
А если что не так — на плаху.

Дервиш
С тех пор Омар все дни в заботе,
Не знает отдыха в работе.
На стройке башни целый день,
Его всегда вы там найдете.

Ни эшләп етмәй беҙгә иген,
Ни эшләп кәмей һуң ҡаҙна?

Ҡайҙа байлыҡ, яуап бир,
Минең илдә һин вәзир.
Әллә бурҙар күбәйҙеме,
Ни эшләргә, затлы ир?

Әллә, һаҡлаһын Аллаһ,
Эш боҙамы шул Саббах?
Ул яуыз ҡартҡа алтын
Түләнек бит бер табаҡ?

Вәзир
Ғәйеп юҡ шул бер кемдә,
Тәртип юҡ беҙҙең илдә.
Дәүләт үҫһен өсөн кәрәк
Ҡояш календары беҙгә.

Был хәлде төҙәтергә
Бар өмөт беҙҙең ерҙә.
Омар тигән ғалимды
Саҡырҙым беҙҙең илгә.

Танытҡан ул исемен,
Бар уның аҡыл-зиһен.
Күк көмбәҙе уның донъяһы —
Календарь төҙөп бирһен.

Омар
Бөйөк солтан — дингә терәк!
Ҡояш — күктәге йөрәк.
Календарын төҙөр өсөн
Беҙгә манара кәрәк.

Солтан
Тыңла мине, бөйөк вәзир,
Омарға һин аҡса бир.
Төҙөһөн ул манара,
Күрҙем — ышаныслы ир.

Дәрүиш
Бер йыл төҙөлөш бара,
Бейек үҫте манара.
Йондоҙ күҙәтергә кәрәк
Ғалимдарға был бина.

Мы строим звездный минарет,
Чтоб видеть лучше мира свет.
Омар Хайям нам даст совет
По расположению планет.

Визирь Омара уважал,
Деньгами стройку он снабжал.
Однажды личный гороскоп
Хаяму срочно заказал.

Визирь
Живут одни султаны всласть,
Дается им с рожденья власть.
Вот только есть одна напасть:
Что трон всегда хотят украсть.

Пусть правит нами Маликшах,
Хранит его для нас Аллах!
Визирь же сильная фигура,
Наводит на врагов он страх.

Однако есть злодей Хасан,
Грозит правителям он стран.
Готов визиря он убить,
Чтобы слабее стал султан.

Составь мне гороскоп, Омар,
Я дам три тысячи динар.
Себя сберечь для государства
И жить хочу, ведь я не стар.

Нашей религии оплот,
Султан сбирается в поход,
Чтоб усмирить наших врагов.
Удачный предскажи исход.

Дервиш
Построил башню звездочет,
За небом он ведет учет.
Вникает в тайны мирозданья,
Он судьбы видит наперед.

Омару слава и почет:
Он наш придворный звездочет.
Он серебро с небес считает
И золото к нему течет.

Омар составил календарь,
Цветет империя как встарь.

Төҙөйбөҙ беҙ күккә баҫҡыс,
Донъя сикһеҙ һәм ҡурҡыныс.
Омар Хәйәм, кәңәштәрең
Булһын беҙгә лә таяныс.

Вәзир эште күҙәтте,
Омарҙы хөрмәт итте.
Бер саҡ үҙенә лә төбәп
Йондоҙнамә эшләтте.

Вәзир
Кем шаһзада булып тыуған —
Бәлки, ғүмер буйы булыр солтан.
Ләкин тәхеткә ултырғас, һаҡлан —
Түшәк аҫтында ла бар дошман.

Мең йыл йәшә, Мәликшаһ,
Һаҡлаһын һине Аллаһ.
Дошмандарың ҡурҡып ҡасһын,
Янып бөтһөн улар утта.

Ләкин борсой бер бәлә,
Тау башында бар ҡәлғә.
Саббах тигән үрмәксе
Сәлжүктәрҙе үлтерә.

Омар, миңә йондоҙнамә
Төҙөп бир һин тиҙ генә.
Беләм, Саббах минең янға
Үлтереүсе ебәрә.

Беҙҙең дингә бирҙе дан
Уҫал һуғышсы солтан.
Яңы яуҙа еңеү көтә тип,
Йондоҙнамә бир алдан.

Дәрүиш
Ҡилеп етте шундай саҡ та,
Ҡүтәрелде манара.
Йыһан серҙәре асылды
Инде бөгөн Омарға.

Йондоҙҙарға төбәп ҡарап,
Омар Хәйәм тора күкте һаҡлап.
Көмөш йондоҙҙарҙы күктә һанап,
Алтын аҡса йыя беҙҙән тоҡлап.

Донъялар имен-аман,
Эштәр менән шат солтан.

Султан доволен, рад визирь,
Доволен хлебороб-плугарь.

Омар порою тосковал,
О Самарканде вспоминал.
Когда приснится Фируза,
Украдкой слезы утирал.

Султан
Омар, увидел я во сне:
Шатер пылает мой в огне.
Скажи, идти ли мне в поход,
Что я назначил по весне?

Войско мое уничтожил огонь,
Предан и продан доблестный конь.
Крепость моя превратилась в золу,
В копоти черной сверкавшая бронь.

Убило подо мной коня,
В куски изрублена броня,
Но саблю я держу в руках —
Аллах хранил в бою меня!

Омар
Наш Маликшах — бесстрашный барс,
С небес ему сияет Марс.
Урок врагам он преподаст
И по заслугам всем воздаст.

Дервиш
Воитель грозный наш султан,
Он покорил немало стран.
В поход опять он выступает,
Наполнен стрелами колчан.

Султан отправился в поход,
Туркан-Хатун его так ждет.
Визирь заботами живет,
В любовной страсти звездочет.

Омар не молод, но не стар,
В груди любви пылает жар.
Среди красавиц при дворе
Всех краше юная Гульнар.

Ҡалендарь тәртип бирҙе,
Ҡилем килә халыҡтан.

Омарҙың да күңеле булды,
Шәйех исемен алды.
Ләкин йондоҙға ҡарап,
Фирүзәне ул һағынды.

Солтан
Яуап бир миңә, Омар,
Һиндә йондоҙнамә бар.
Яуға сыҡһам, дошманды
Итеп булырмы тар-мар?

Ут эсендә минең ғәскәр янды,
Һаҙ эсендә минең атым батты,
Күрҙем яман бер төш кисә —
Дошман һарайымды алып ватты.

Мин, Мәликшаһ тигән солтан,
Атҡа менеп алға сабам.
Яуҙа ярылды һайман,
Үҙем ҡалдым имен-аман.

Омар
Мәликшаһ — беҙҙең арыҫлан,
Яҡшы атыңа атлан,
Яңғыраһын һинең оран —
Тамуҡка ҡасһын дошман.

Дәрүиш
Яҡшы ноҡот алғас солтан,
Яңғыраны илдә оран.
Яуға сығып китте ғәскәр,
Тағып яурынына ҡорман.

Яуҙа һуғыша солтан,
Көтә ҡатыны Торҡан.
Вәзир дәүләт ҡарауыллай,
Омар һөйөүгә батҡан.

Һарайҙа бер ҡатын бар,
Исеме уның Гөлнар.
Ғашиҡ булған шул һылыуға
Беҙҙең дуҫ шәйех Омар.

Омар
Жемчужиной на дне ларца,
Ты скрыта в комнате дворца.
Под звуки звонких рубаи
Любовью вспыхнули сердца.

Гульнар
Тебя любить — такая мука,
Моя соперница — наука.
Готова ждать тебя всю ночь,
Моя любовь тому порука.

Омар
Познай себя — мудрец сказал,
Я истину в любви искал.
И с каждой парой женских глаз
Себя я лучше узнавал.

Я центр мира, а вокруг
Красавиц дивных пляшет круг.
В чем скрыта тайна мирозданья?
Да в притяжении подруг.

Звезда сияет, излучает свет
В кругу ей преданных планет.
В любви земной не властно притяженье,
Когда былой уж страсти нет.

Мы жизнь годами считаем,
И быстро так умираем.
Давайте жить одним днем —
И жизнь покажется раем.

Живу шестнадцать тысяч дней,
Пора бы стать уже мудрей.
Пора жить каждый день как праздник,
Пока не отбыл в мир теней.

Читай намаз, обычай соблюдай.
Что толку? Женщин не пускают в рай.
Поэт подруге вручит ключик счастья —
Налей вина и крепче обнимай.

Когда на небо бросишь ночью взгляд —
Из серебра там яблоки висят,
Срываясь, мимо нас они летят —
За занавеской спрятан райский сад.

Омар
Бур булмаһам да — мин дәртле ир,
Ҡыҙ урларға әҙер ғашиҡ шағир.
Ғашиҡ булған өсөн кем ғәйепле?
Раббым, миңә фатихаңды һин бир.

Гөлнар
Һине мин яратам, Омар,
Ләкин минең көндәшем бар.
Фәнгә минең үсем бар,
Яңғыҙлыҡтан мине ҡотҡар.

Омар
Табыр өсөн хәҡиҡәт,
Эҙләнем мин мөхәббәт.
Ҡатын-ҡыҙҙар минең хаҡта
Бирҙе тулы мәғлүмәт.

Хур ҡыҙҙары бейей мине уратып,
Мин уртала торам шатланып.
Береһе матур, береһе хозур —
Кемде алайым яратып?

Йондоҙ балҡый уртала,
Планеталар борола.
Тартыу көсө булмаһа,
Мөхәббәт тә юғала.

Ғүмерҙе йылдар менән һанайбыҙ,
Ғүмер ҡыҫҡа икән тип, беҙ илайбыҙ.
Ғүмерҙе көндәр менән һанап барһаҡ,
Ғүмер ҡалай оҙон, тип, йырларбыҙ.

Ун алты мең көн мин йәшәйем,
Ҡасан аҡыл ултырыр, белмәйем.
Көн дә байрам итеп, дуҫтар,
Ғүмер күңелле үтһен, теләйем.

Тырышма, намаҙ уҡып,
Булмай күкте алдатып.
Ҡатынға урын ожмахта
Алып булмай шул һатып.

Төнгө күктә серле шаршау эленгән,
Унда көмөш алмалар һибелгән.
Осоп төшә ҡайсаҡ улар ергә,
Ожмах баҡсаһы беҙҙән йәшерелгән.

Геенной огненной блестит в ночи вино,
Я с каждой чашей опускаюся на дно.
Когда достигну дна — всплываю вновь,
Что испытал я — вспомнить не дано.
На свете много тайн, но истина одна,
Невооруженным глазом каждому
видна.
Аллах на нас взирает с неба, как всегда —
Один глаз Бога — Солнце, а другой —
Луна.

Дервиш
После Хаяма прошло сотни лет,
Люди достигли далеких планет.
Но не нашли до сих пор мы ответ —
Есть все же Бог иль его вовсе нет?

Нам кажется, мы ходим по прямой,
На самом деле чуден шар земной.
Один всю жизнь карабкается в гору,
Под гору катится всю жизнь другой.

Алхимик — ловкий интриган,
В науке полный был профан.
Привез его с собой султан
Из дальних и отсталых стран.

Вот этот жалкий горлопан
Курил в тени хмельной кальян.
Увидев юную Гульнар,
Схватил ее он, грубиян.

Омар Гульнары слышит крик,
Напал на девушку старик.
Омар взмахнул своей рукой —
Наглец оглох и враз поник.

С тех пор поэта невзлюбил
Алхимик — словно крокодил,
Он ждал удобного момента,
Омар чтоб в яму угодил.

Хаям в дворцовой тишине
На звездной башне, в вышине,
Встречался с юною красоткой,
Стихи писал он при луне.

Утлы йәһәннәм булып шарап яна,
Йотом һайын башым төпкә сума.
Сумып сыҡҡас, айнып баш уяна,
Күргән мөғжизәләр онотола.
Донъяла серҙәр күп, тик хәҡиҡәт
шулай:
Күктән көн-төн беҙҙе күҙәтә Хоҙай.
Һәр кешегә ул күҙ йоммай ҡарай,
Бер күҙе уның — ҡояш, икенсеһе —
ай.

Дәрүиш
Хәйәмдән һуң мең йыл үтте,
Кешеләр айға барып етте.
Ләкин таптыҡмы ни яуап —
Хоҙай беҙҙе ниңә ташлап китте?

Кеше тура юлдан йөрөй һымаҡ,
Дөрөҫөндә Ер шарында беҙ — ҡунаҡ.
Кемдер ғүмер буйы тауға үрләй,
Кемдер аҫҡа төшөп бара ҡолап.

Алхимик ҡарт килгән ҡырҙан,
Ғилемдә булған наҙан.
Һарайға йыраҡ илдән
Уны солтан алып ҡайтҡан.

Бына шул сихырлы йән
Тартып ултырған кальян.
Һылыу Гөлнарҙы күргән —
Уға барып йәбешкән.

Ҡысҡырып илай Гөлнар,
Ярҙамға килде Омар.
Һуғып ҡартты осорҙо —
Йоҙроҡта ла көсө бар.

Шул мәлдән яратманы
Ҡарт беҙҙең Омарҙы.
Нисек үс алырға тип,
Уға этлек уйланы.

Йондоҙло манарала
Осрашты шул арала
Шағир менән бейеүсе —
Омар менән Гөлнара.

Омар
Любовь имеет формулу свою:
Всего себя тебе я отдаю,
Ты возвращаешь мне энергию обратно —
За это мы окажемся в раю.

Я делаю лишь маленький шажок,
Ты на меня — стремительный прыжок.
С тобою мы как лед и пламя —
Любовь похожа наша на ожог.

Тебя любить — вот все, что в жизни надо,
Тебя я поднимаю, как торнадо.
С тобой кружусь по небу до упаду —
Себя отдать любви моей ты рада.

Когда волна встречается с волной —
Любовный поединок непростой.
Девятый вал страстей взмывает к небу —
И затопить стремится шар земной.

Твой поцелуй — глоток огня,
Повсюду обжигаешь ты меня.
В любви твоей сгораю я дотла —
Пусть ночь продлится, мне не нужно дня.

Кто ты, кто я — мне вспомнить не дано,
Уже рассвет к нам заглянул в окно.
Я наслаждаюсь каждой каплей чувства —
Любви твоей пью красное вино.

Ты ждешь, когда тебя я украду,
За это мы окажемся в аду.
Но знаю я — уже при жизни
Сначала в рай любовный попаду.

Дервиш
Благодарим тебя, Аллах,
К нам возвратился Маликшах.
Верхом вернулся на коне,
Врагов он обратил во прах.

Султан
В оазисе цветущем есть город Гулистан,
Его я взял в осаду, направил свой таран.
Молитва прозвучала, и грянул мой оран,
Врагам спасенья нет, приказ к атаке дан.

Омар
Мин мөхәббәт ҡанундарын беләм яттан:
Бар көсөмдө һиңә бирәм, шунан
Ул көс миңә кире ҡайтҡан саҡта —
Бергә осорбоҙ ожмахҡа.

Мин бер аҙым һинең янға барам,
Осоп киләһең һин ҡосағыма.
Беҙ боҙ менән утҡа оҡшаш, йәнем,
Шуға илап, һөйөүеңдән янам.

Һине яратырға — минең маҡсат,
Һиңә алып бара мине күк ат.
Һауа буйлап осабыҙ бейектә —
Мине үбеп яратыуға һин шат.

Ҡосаҡлаһа мине дәртле ҡатын,
Булабыҙ осрашҡан ике тулҡын.
Туфан һымаҡ беҙҙең һөйөү өсөн
Көтәлер тамуҡта утлы упҡын.

Һин үпкәндә, мин ут йотам,
Һинең һөйөүеңдә тотош янам.
Һөйөү көсө күккә бәрә ялҡын,
Төн дә үтте, мин уянам.

Һин кем, мин кем — хәтерҙе юғалттым,
Күрәм тәҙрә аша таң атҡанын.
Һуңғы тамсыһына тиклем эсәм
Һөйөүеңдең ҡыҙыл шарабын.

Урланырға әҙер һин, мин беләм,
Бының өсөн тамуҡҡа эләгәм.
Ләкин һинең менән, иҫән саҡта,
Тәүҙә ерҙәге ожмахҡа керәм.

Дәрүиш
Беҙҙең ғәскәр күренде,
Мәликшаһ ҡайтып инде.
Ноҡот дөрөҫ булып сыҡты —
Дошмандарын ул еңде.

Солтан
Иртән мин уҡыным доға,
Ғәскәр ҡалҡандарын һуға,
Әмер бирҙем уҡ атырға,
Дошман ҡәлғәһен ватырға.

Веду на штурм отряд надежных
мусульман,
В руке моей сверкает огнями ятаган.
Дрожат враги от страха — я грозный
атаман,
В другой руке держу я священный
наш Коран.

Удар копья щитом я отразил,
Стрелу свистящую рукою ухватил.
Я натянул в ответ свой лук могучий,
И в глаз врага стрелу я засадил.

С конницей прошел я до Багдада,
Мои враги узнали силу ада.
Весь мир мной завоеван — вот награда,
Но почему же ты тому не рада?

Туркан-Хатун
Тебя я прославляю, великий Маликшах,
Ведь на врагов страны всегда
наводишь страх.
Тебя ждала я верно, молилась за тебя,
Вот ты домой вернулся, благодарю,
Аллах!

АЛАМУТ

Дервиш
Хасан Саббах взял Аламут,
С отрядом там нашел приют.
И в этой крепости суровой
Убийцы заговор плетут.

Зовется Старцем он горы.
Боятся все его дворы.
Убийц он верных подсылает
К тем, кто не привез ему дары.

Хасан Саббах
Меня зовут Хасан Саббах,
На всех здесь навожу я страх.
Ведь непреступен Аламут —
Для ассасинов я — Аллах!

Простер над всеми свою длань,
Правители мне платят дань.
И сам визирь дрожит, как лань,
Прикончу я любую дрянь.

Яңғыраны минең оран,
Үлемдән ҡурҡмай мосолман.
Мин бит солтан, минең заман
Дәүләт өсөн имен-аман.

Минең ҡулда яна ҡылыс,
Мин — Мәликшаһ, мин — юлбарыҫ.
Дошман башын ҡырҡып алһам,
Булыр миңә ғүмер тыныс.

Мең саҡрым үтте минең ат,
Миңә бирелде Бағдад.
Тик иң яратҡан ҡатын
Әллә түгелме һуң шат?

Туркан
Ҡотлайым, Мәликшаһ, минең солтан,
Һин яуланың беҙҙең илгә ҙур дан.
Һине көттөм, намаҙ уҡып күккә —
Еңеп ҡайтырһың тип, белдем алдан.

АЛАМУТ

Дәрүиш
Бейек тауҙа бар бер ҡәлғә,
Ул Аламут — бәлә илгә.
Хәсән Саббах шул яҡтан
Ҡатилдарын ебәрә.

Тау ҡарты тигән исем алып,
Тора ул тирә-яҡты ҡурҡытып.
Хашашиндары ҡушҡас, йөрөй
Вәкилдәрҙе ҡыйратып.

Хәсән Саббах
Минең исем — Хәсән Саббах,
Мәҙһәп өсөн үҙем Аллаһ.
Хан да түгел, бай ҙа түгел —
Яҡын-тирәгә мин шаһ.

Ҡурҡа минән бар хакимдар,
Алтын яһаҡ түләй улар.
Вәзир минән үҙе ҡалтырай,
Йәшәр өсөн рөхсәт һорай.

Дервиш
Хасан Шакала призывает,
Тот на верблюде прибывает.
С ним женщина, что лик скрывает,
Ее Гюрзою называют.

Была убийцей Фируза,
Гордилась кличкою Гюрза.
Шакалом был Али-Джафар,
Исмаилитов он мурза.

Хасан Саббах
Я вызвал вас в наш Аламут
Сказать о том, что вынес суд.
Визиря срочно отравите,
Возьмите с ядом вы сосуд.

Скажите мне, мои друзья,
Вам верить можно аль нельзя?
Абу-Тахир от смерти спасся,
Из Самарканда судья?

Шакал
Нам верить можно, господин,
От нас не скрылся ни один.
А Юлдаш-бай вам подтвердит,
Убьем, кого мы захотим.

Хасан Саббах
Гляди-ка, верный мой Шакал,
Юлдаш надежд не оправдал.
Судью убить он не сумел,
Башку за это потерял.

Дервиш
Хасан с подноса снял платок,
Там голова, чей вышел срок.
Шакал Юлдаша узнает,
Мертвее мертвого дружок.

Хасан Саббах
За то, что медлил он с приказом,
Ему башку отсек я разом.
Хотел поддержки от дружка,
Давай спроси его, зараза.

Могу я мертвых воскресить,
Чтоб истину установить.

Дәрүиш
Хәсән Саббах иртә торған,
Тауға килеп етте каруан.
Ҡилеп төштө йыраҡтан
Сүл бүреһе менән Йылан.

Ҡеше үлтереүсе Йылан —
Фирүзә һылыу булған.
Джафар — Сүл бүреһе булып
Аламутта танылған.

Хәсән Саббах
Вәзирҙе үлтерегеҙ,
Уға ағыу бирегеҙ.
Хоҙайҙың хөкөмө был —
Бына шуны белегеҙ.

Абу-Таһир иҫән ҡалған,
Ҡотолған ул язанан.
Яуап бирегеҙ — ни эшләп?
Һеҙгә бит мин ышанам.

Сүл Бүреһе
Беҙҙән ҡотолоп булмай,
Беҙҙең яҡта бит Хоҙай.
Ҡазыйҙы ла үлтерер
Минең дуҫым Юлдаш бай.

Хәсән Саббах
Юлдаш бай һаҡланмаған,
Ҡазыйҙы үлтерә алмаған.
Юлдаш бай башын юғалтҡан,
Хоҙай уны ожмахҡа алған.

Дәрүиш
Ҡарт өҫтәл янына бара,
Ашъяулыҡты алып ырғыта.
Өҫтәлдәге батмуста
Юлдаштың башы ята.

Хәсән Саббах
Таныйһығыҙмы был ирҙе?
Үтәмәгән өсөн минең әмерҙе,
Башын ҡылыс менән саптым...
Ҡыйынмы икән үлтереү вәзирҙе?

Тормағыҙ һеҙ аптырап,
Юлдаштан ноҡот алайым һорап.

Поведай, голова без тела,
Визиря трудно ли убить?

Дервиш
Сказал Хасан эти слова,
И отвечает голова:
«Удача ждет тебя, Шакал,
Охрану отвлечет халва».

Когда ушли с Гюрзой Шакал,
Юлдаш вдруг так захохотал:
«Удался фокус с головою,
Ух, как тут я их напугал!»

Хасан Саббах
А чтоб никто не сомневался,
Что без башки ты тут остался,
Ее насадим на копье,
Чтоб ты там долго красовался.

Сильнее веры будет страх,
На суд уж ждет тебя Аллах!

Дервиш
Взмахнул тут саблею Саббах,
Юлдаш воскликнул только: «Ах!..»

Хасан Саббах
Я мстить хочу, не удержать от драки,
Снесу башку беспечного вояки.
Из черепа врага не стану пить вина,
А сделаю лишь миску для собаки...

Убийцам я даю гашиш,
А вместо рая ждет их шиш.
Визирь, от приговора не сбежишь —
Как муха в паутине ты дрожишь!..

КАБАК В ИСФАХАНЕ

Дервиш
Омар за пазухой султана,
Был украшеньем Исфахана.
Науку двигал он вперед
Без философского дурмана.

Любил сидеть он в кабаке,
Курить кальян на табаке.
Друзьям он сочинял стихи,
Они внимали в столбняке.

Хоҙай бирҙе миңә һәләт,
Үлгәндәрҙән мин алам яуап.

Дәрүиш
Хәсән ниндәйҙер доға уҡыны,
Юлдаш байҙың күҙе асылды.
Яуап бирҙе баш: “Хәлүә ашатып,
Үтәрһегеҙ был маҡсатты”.

Джафар менән Йылан китте сығып,
Юлдаш бай көлдө ҡысҡырып:
“Наҙандарҙы еңел шул алдатыу,
Ҡәрәген бирҙем, ҡурҡытып”.

Хәсән Саббах
Минең сихри һәләткә ышанып,
Бөтөнләй улар йөрөһөн ҡурҡып.
Быны өсөн башыңды сабып,
Ҡуйырмын мин һөңгөгә ултыртып.

Ҡурҡытыу көслөрәк имандан —
Һине көтә инде Ахыр заман.

Дәрүиш
Саббах ҡылыс менән сапты —
Юлдаштың ғүмере тамам.

Хәсән Саббах
Йән һатҡыстарҙы һиҙәм,
Дошман башын мин киҫәм.
Шул баштан мискә эшләп,
Эттәргә аҙыҡ бирәм.

Булмай минән ҡотолоп,
Ҡатилдар үлә хәшиш йотоп.
Үрмәксе ауҙарында
Себен кеүек тотолоп.

ИСФАХАНДА МӘЙХАНА

Дәрүиш
Солтан аҡса күп биргән,
Омар яҡшы йәшәгән.
Фән өлкәһендә хеҙмәте
Илгә файҙа килтергән.

Дуҫтарын ул һыйлаған,
Кальян тартып ултырған.
Мәйханала шарап эсеп,
Шиғыр яҙып шатланған.

Омар
Известен твоего рожденья час,
Судьбы сплетение записано у нас.
Известно все, не знаешь только ты,
Когда закончится рассказ.

Я звезды посмотрел по кругу,
Я гороскоп составил другу,
Его пытаются убить,
Поддался я и сам испугу.

Умею я себя вести
И чувство меры соблюсти.
Но после третьего бокала
Могу и чепуху нести.

Тогрул
Омар, ужасные дела!
Визирь сражен из-за угла!
С убийцей женщина была,
Она охрану отвлекла.

Визирь пока еще живой,
Послал он срочно за тобой.
Лежит он рядом за стеной,
Омар, поторопись за мной!

Дервиш
Тогрул с Омаром выбегают
И на убийцу налетают,
Джафар Омара узнает,
Кинжал свой острый вынимает.

Взмахнул оружием Джафар,
Чтоб в сердце был убит Омар.
Рукой схватила Фируза
Кинжал, чтоб отвести удар.

Тогрул в то время не зевал,
Шакала саблей он пронзал.
«Что ты наделала, Гюрза!» —
Джафар воскликнул и упал.

Омар
Ах, Фируза, мне руку дай!

Фируза
Возьми, любимый, погадай.
Умру от яда своего,
Меня в молитвах поминай.

Омар
Хоҙай тормошонҙо төҙөп ҡорған:
Ҡасан тыуған көнөң, үлем ҡасан.
Гонаһтарың да күп булһа ла,
Тәҡдир китабына яҙып ҡуйған.

Дуҫыма йондоҙнамә ҡорҙом,
Үҙем аптырап торҙом.
Үлем уны көтә һымаҡ —
Шуға тыуҙы миндә шом.

Тота беләм үҙемде,
Тота беләм һүҙемде.
Ләкин өсөнсө кәсәнән һуң
Бирһен Хоҙай түҙемде.

Тоғрул
Бөйөк вәзир яңғыҙ булған,
Ҡатил ҡулынан ауған.
Ҡараҡ менән матур ҡатын булған,
Һаҡсыларҙы ул алдатып торған.

Вәзир әле иҫән һаман,
Хушлашырға һине саҡырған.
Әйҙә, Омар,ҡабалан,
Бар минең артымдан.

Дәрүиш
Тоғрул Омар менән сыҡты,
Ҡапыл ҡараҡты осратты.
Джафар Хәйәмде таныны,
Хәнйәрен сығара һалды.

Үткер тимер бысаҡты
Сәнсергә йыйынды.
Ләкин бысаҡ йөҙөнән
Фирүзә тотоп алды.

Тоғрул ҡатып торманы,
Ҡылыс менән ҡаҙаны.
“Ни эшләнең һин, Йылан!” — тип,
Джафар ҡысҡырып ауҙы.

Омар
Фирүзәм, ҡулыңдан аға бит ҡан!

Фирүзә
Тотма мине ҡулымдан,
Файҙа булмаҫ ноҡоттан.
Мин үләм ағыуымдан!

Дервиш
Тогрул Омара тормошит:
«Скорей, к визирю поспеши!
Там на носилках, умирая,
Визирь поверженный лежит».

Омар к груди его припал.
Визирь, глаза открыв, сказал:
«Спаси великого султана,
Я, к сожаленью, проиграл».

Омар
Всевышний множество людей создал,
Вдохнул в них души и ума раздал.
Средь них я друга настоящего искал,
И только повстречал, как сразу потерял.

ДВОРЕЦ СУЛТАНА

Дервиш
Большой гарем у Маликшаха,
Наследники живут под страхом,
Что будет, если наш султан
Предстанет вдруг перед Аллахом?

Кто будет новый наш султан,
Задумалась давно Туркан.
Чтоб сын ее прошел на трон,
Она готова на обман.

Туркан-Хатун
Я помогу тебе, Омар.
Я знаю, любишь ты Гульнар.
Ты изготовь настой с отравой —
Залогом будет этот дар.

Омар
Конечно, я люблю Гульнар,
Но я не сделаю отвар.
Лекарство — это божий дар,
А яд, увы, не мой товар.

Дервиш
Алхимик долго ждал момент,
Нашелся для него клиент.
Для яда быстро подобрал он
Убийственный ингредиент.

Дәрүиш
Тоғрул Омарҙы һелкетә:
“Һине вәзир көптән көтә”.
Вәзир түшәк өҫтөндә
Ята инде үлем хәлендә.

“Был яуыз Хәсән Саббах,
Ҡуйҙы миңә һуңғы “шах”.
Солтанды, зинһар, яҡла —
Һаҡлаһын уны Аллаһ!”

Омар
Ҙур йыһанда һин тыуҙырҙың, Раббым,
Күп донъялар, шунан ваттың.
Күп кешеләр араһында бер дуҫ таптым,
Ләкин тапҡас та, юғалттым.

СОЛТАН ҺАРАЙЫ

Дәрүиш
Солтан һарайында күп бисәләр,
Һәрәмдә шым ғына һөйләшәләр.
Солтан үлһә, ни булыр, тип,
Вариҫтары ҡурҡып йөрөйҙәр.

Күптән ҡайғыра Турҡан,
Кем булыр яңы солтан?
Уның улын тәхет көтә,
Вариҫ булһа ла ялған.

Турҡан
Мин беләм, дуҫым Омар,
Серле һөйәркәң — Гөлнар.
Ағыулы шәрбәт эшләһәң,
Тыныс йәшәрһең күп йылдар.

Омар
Әлбиттә, миңә яҡын Гөлнар,
Ләкин ағыу — насар тауар.
Кемгә эләгер, белмәйем,
Шуға минең шик тә бар.

Дәрүиш
Алхимикка ла эш табылды,
Ҡарт ҡарышып торманы.
Тиҙ арала ағыу тапты,
Турҡан-ҡатынға алып барҙы.

Алхимик
Туркан-Хатун, я дам отвар,
Отдайте мне за то Гульнар.
Никто о сделке не узнает,
Секретным будет мой товар.

Дервиш
Когда визиря больше нет,
Султан не хочет есть обед.
Чтоб мужа чем-то подкормить,
Туркан-Хатун дает шербет.

Туркан-Хатун
Меня послушай, Тимирбек.
Ты, знаю, предан мне вовек.
Когда не станет Маликшаха,
Мне нужен верный человек.

Султану кто-то сунул яд,
Ты собери скорей отряд.
Наследник трона — мальчик мой,
Пусть на присягу встанут в ряд.

Дервиш
Дворец наполнен чувством страха,
Закрылась эра Маликшаха.
Спасти его не мог никто —
Видать, то промысел Аллаха.

Омар
Кого ты страстно обожал?
Кого к груди своей прижал?
Заговоренный твой кинжал
Не спас от ядовитых жал.

Тимирбек
Омара надобно судить,
Из Исфахана спроводить.
Иначе сможет рифмоплет
Толпу стихами возбудить.

Туркан-Хатун
Пускай его в подвал запрут,
Потом отдам его под суд.
Ведь по законам шариата
Омар — опасный баламут.

Дервиш
И вот настал суровый суд,
Омара во дворец ведут.

Алхимик
Миндә бер фекер тыуҙы,
Мин эшләнем ағыуҙы,
Ләкин шуның өсөн, Турҡан,
Зинһар, бирегеҙ ҡыҙҙы.

Дәрүиш
Эсмәй ҙә, ашамай солтан,
Вәзир үлгәс, ул ҡурҡҡан.
Бирҙе тәмле шәрбәт ҡойоп
Иргә үҙ ҡулынан Турҡан.

Турҡан
Тимербәк, мине тыңла,
Һиңә өмөтөм ҡала.
Мәликшаһ ауырып киткән,
Беҙҙең ҡулда баш ҡала.

Һин булырһың минең янда,
Ғәскәр булһын һинең ҡулда,
Һаҡла беҙҙең вариҫты —
Ант итһендәр минең улға.

Дәрүиш
Бына инде туҡтаны
Мәликшаһтың заманы.
Хоҙай уны кире алды,
Омар ҡотҡара алманы.

Омар
Кемде һин күкрәгеңдә йылыттың?
Кемде һин ғүмер буйы яраттың?
Кем ҡулынан, бер ни һиҙмәй,
Шәрбәт урынына ағыу йоттоң?

Тимербәк
Омарҙы кәрәк тоторға,
Исфахандан ҡыуырға.
Халыҡ башы буталмаһын
Хыялый шиғырҙарынан.

Турҡан
Шәйех Омар боҙмаһын
Шәриғәт ҡанундарын.
Хөкөмгә бирер кәрәк,
Шиғырҙар таратмаһын.

Дәрүиш
Бына хөкөм көнө килде,
Омар һарайға инде.

Судья готовится к расправе,
Палач готовит крепкий кнут.

Судья
Человеку нужен божий страх,
Велик и вездесущ Аллах!
Быть может, думаешь иначе?
Глупец, пред Ним ты просто прах.

Омар, повинен ты в грехах,
Поверь мне, видит все Аллах.
Ты пьешь вино, в мечеть не ходишь,
И этим хвалишься в стихах!

Омар
Молчанье — золото, а слово — серебро,
Об этом знаем мы уже давно.
Дорога в рай заказана поэтам,
Не потому ли пьют они вино?

Пишу стихи и деньги пропиваю,
Я пью вино и женщин обнимаю.
А вам, завистники мои,
Чем помешал — не понимаю...

Мне кажется, все дураки вокруг,
Не в силах разорвать я этот круг.
Терпеть не в силах этих мук,
Подай же руку мне, мой друг!

Судья
Надоело слушать, хватит!
Ты погряз душой в разврате.
На костре тебя сожжем мы,
Чтоб чадил ты в черном смраде!..

Омар
Ты носишь расписной тюрбан,
Ты шейх для многих мусульман.
Ты куришь золотой кальян —
Но для меня ты лишь чурбан.

Разум, душу, тело взаймы Аллах дает,
Используй их умело — старость
настает.
Схоронят тело в землю, Бог душу
заберет.
Куда же делся разум? — Никто
не разберет.

Йәлләт ҡамсыһын тотто,
Ҡазыйҙар әҙерләнде.

Ҡазый
Бәндә ҡурҡырға тейеш Алланан,
Һин уның алдында — тик туҙан.
Ҡотолормын тимә, Омар, хөкөмдән,
Тамуҡҡа бараһың һин гонаһлы юлдан.

Намаҙ уҡырға тормайһың,
Мәсеткә бөтөнләй бармайһың.
Шарап эсәһең дә ҡыҙҙар ҡосаһың,
Шунан шиғырҙарыңда маҡтанаһың.

Омар
Һүҙ көмөштәй торһа ла яңғырап,
Хаҡлыҡ көтмә, хөкөм килһәң һорап.
Шағирҙарҙы көтә тамуҡ-ғазап,
Шуға ла бит эсә улар шарап.

Шиғыр яҙам да мин эсәм шарап,
Ниңә тораһығыҙ шулай ҡарап?
Шарап эсәм дә мин ҡыҙҙар ҡосам,
Ҡыуанығыҙ әйҙә, булдым харап.

Булмай һеҙгә аҡыл аңлатып,
Мине ахмаҡтар алған уратып.
Был ғазапҡа юҡ түҙер хәлем,
Дуҫым, миңә ҡулыңды бир һуҙып!

Ҡазый
Йә, етер инде, туҡта!
Һин батҡанһың зинаға,
Һине ташларбыҙ утҡа,
Бара юлың тамуҡҡа!

Омар
Ҡейгәнһең башыңа һин аҡ төрбән,
Ҡара йылан унда бит уралған.
Һинең эсең — ҡайнап торған ҡаҙан,
Минең өсөн һин барыбыр — наҙан.

Аң, йән һәм тән Аллаһ беҙгә биргән,
Һин уларҙы һаҡлап тотон — осорма
тиҙ елгә.
Үлгәс тәнең ята ергә, йәнең —
оса күккә,
Таба алманым яуап — аңың
хәжәт кемгә?

Религия наша очень строга,
За грех наденет дьявол на рога.
Но такая жизнь не дорога,
Где из желаний сделали врага.

Шундай ҡаты беҙҙең иман,
Гонаһ өсөн көтә зиндан.
Ғүмер буйы ҡурҡып йәшә,
Тормош рәхәттәре — дошман.

Тогрул
К дворцу идет толпа народа,
Боюсь печального исхода.
Омара любят в Исфахане,
Толпа уже громит ворота.

Тоғрул
Ҡамай халыҡ һарайҙы,
Емерәләр ҡапҡаны.
Хәйәмгә теймәгеҙ тип,
Улар яҡлай Омарҙы.

Дервиш
Благодаря Омару опять расцвел наш край,
Собрали мы на редкость богатый урожай.
Гармонию, порядок принес нам календарь.
Благодарим Омара, тебя послал нам рай.

Дәрүиш
Омар, һине биргән беҙгә Хоҙай,
Инде яҡшы булып үҫте бойҙай.
Һинең календарың беҙгә уңай,
Беҙҙең өсөн үҙең һин ҡояштай.

Судья
Из тебя мы выбьем дурь,
Отправляйся в Нишапур.
Позабудь сюда дорогу,
Ты ученый балагур.

Ҡазый
Ултыртырбыҙ һине аҡылға,
Ҡайтып кит Нишапурға.
Тауышың бөтөнләй сыҡмаһын,
Теләйбеҙ һине онотоорға.

Омар
Завистники, вы машете руками,
Чалму мою топчете ногами.
Не стоите вы моего плевка —
Ведь я парю у вас над головами.

Скажу я вам в последний раз,
Ваш суд неправедный лишь фарс.
Шакалами затравлен барс,
Я ухожу от вас, я ухожу от вас.

Омар
Мине мыҫҡыл итеп хурлайһың,
Бер нәмәне һин аңламайһың:
Бөркөт булып осам мин бейектә —
Бер ҡаурыйыма ла һин тормайһың.

Мине ҡыуаһығыҙ һеҙ, бәндәләр,
Әлбиттә, шатлыҡлы ундай хәбәр.
Әйткем килә һеҙгә һуңғы тапҡыр —
Миңә кәрәкмәй һеҙҙең бысраҡ шәһәр.

СНОВА НИШАПУР
КАБАК

Омар
Торговец, вор, мулла иль нищий, ты дурак,
Прекрасна жизнь твоя или идет не так —
Напейся допьяна и станет веселей,
С деньгами принимает радушно всех кабак.

Был в молодости я глуп и от любви страдал,
И женской красоты я идеал искал.
Когда ж мужчиной я седобородым стал —
Все девушки вокруг тот самый идеал.

ЯҢЫНАН НИШАПУР
МӘЙХАНА

Омар
Ҡурҡма тормош ауыр тип, аптырап,
Яуыз яҙмыш тормай беҙҙән һорап.
Мулла булһаң да, бай булһаң да —
Һинән бәндә эшләр шарап.

Мин инем хыялый йәш саҡта
Иң матур ҡыҙ эҙләп донъяла.
Бөтәһе лә матур, аңланым
Кергәс тә аҡһаҡал сафына.

Я шейхом был двенадцать лет,
По звездам с башни я давал совет.
Я создал точный календарь —
Теперь его в помине нет.

Хозяин ашханы
Скажи, Хаям, приятель мой,
Ты что, собрался на покой?
Продай мне дом, я цену дам,
До Мекки путь ведь непростой.

Омар
Воспоминанья из жизни моей
Давно превратились в театр теней.
Я сам сочинил эту драму, сам — зритель,
И сам исполнитель всех главных ролей.

Когда нас из праха гончар создавал —
Мазками по глине черты нам придал.
Зачем же, Всевышний, зовешь нас
к ответу?
Ведь роли ты нам по рожденью раздал.

Когда круг рождений гончар свой вращал,
Быть может, был пьян он, а может, устал,
Мы чем-то сродни, но все так непохожи,
И тем веселей наш земной карнавал.

Создатель с рожденья нам маски раздал,
И жизнь — лишь притворство,
смешной карнавал.
А кто ты: герой или трус-неудачник?
Под маской прожил и себя не узнал.

Бушует весельем земной карнавал,
Под маской чужою себя я узнал.
Да только не снять эту маску до смерти,
Придется жить с тем, что гончар
изваял.

Ты думаешь: главные роли у нас,
Ты думаешь: пьеса без нас просто фарс.
У пьесы есть автор, он роль перепишет —
Есть маска другая всегда про запас.

Под маской героев мы пьесу играем,
Аплодисменты подчас собираем.
На сцене стоим и не видим у края —
Какой же у пьесы финал, мы не знаем.

Ун ике йыл мин шәйех булдым,
Йондоҙҙар менән мин фал астым.
Ҡояш көндәлеген төҙөнөм —
Тишек шоманға ултырып ҡалдым.

Мәйхана хужаһы
Йыйынғанһың һин хажға,
Кәрәк аҡса табырға.
Мәккәгә юлдар йыраҡ,
Миңә йортоңдо һин һат.

Омар
Төндә тормош хәтирәләре
Уйната күләгәләрен.
Үҙем ҡуйыусы, тамашасы ла,
Үҙем уйнаусы төп ролдәрен.

Һин тараттың яҙып маңлайҙарға:
Кемделер — ожмахҡа, кемделер
— тамуҡҡа.
Хоҙай, ниңә беҙҙе көтәһең яуапҡа?
Хаталарың күп яҙмыш китабыңда.

Яһағанда беҙҙе балсыҡтан,
Бәлки, көршәксе арыған,
Бәлки, исерек булған —
Шуға ла донъя буталған.

Көршәксе беҙгә битлектәр таратҡан,
Тормош айырылмай ҡыланыштан.
Һин кем һуң? Батырмы әллә
ҡурҡаҡмы?
Үлгәнсе ҡалдың танылмаған.

Тормош тамашаһында астым күҙемде,
Сит битлек аҫтында таныным үҙемде.
Асып булмай миңә ысын йөҙөмдө —
Үлгәнсегә йәбештергән көршәксе
битлекте.

Бөтәһе лә матур — төп ролдә уйнаһаҡ,
Әҙәпһеҙ ҡыланыу — уйында булмаһаҡ.
Быны ҡуйыусы хәл итә, теләһә —
Һаҡламдан икенсе битлек табасаҡ.

Батыр битлегендә уйнайбыҙ,
Беҙгә ҡул сабыуын тыңлайбыҙ.
Сәхнә ситен күрмәйбеҙ,
Уйын нисек бөтөр, тип аптырайбыҙ.

Миров так много, ведь Аллах велик,
Создатель прячет свой вселенский лик.
Наш мир — всего лишь обгоревший
Великой пьесы черновик.

Хоҙай күп донъялар төҙөгән,
Беҙҙән үҙ йөҙөн йәшергән.
Беҙҙең донъя — ҡаралама,
Әле һаман төтәп бөтмәгән.

Дервиш
Омару дорог отчий дом,
Но только одиноко в нем.
С утра стихи он сочиняет
О том, что в жизни перелом.

Дәрүиш
Омар тыуған йортон яратҡан,
Ләкин унда яңғыҙ ҡалған.
Тормош ғазаптарын кисереп,
Иртән тороп шиғыр яҙған.

Омар
Встаю, как на молитву, я где-то в пять утра.
Беру перо, бумагу — творить стихи пора.
Приговорен я к пытке этой навсегда —
Объятия любимой оставил для труда.

Омар
Иртән тороп ишетһәм мин бейектән аҙан,
Доға ҡылмайым — мин шиғырҙар яҙам.
Миңә Хоҙай ҡушҡандыр тереләй
былғазап —
Һөйәркәмде ташлап, ҡулға ҡәләм алам.

На черствый хлеб поэт медяк свой добывал,
Всю ночь прекрасные стихи он сочинял.
На его плече левом молча черт рыдал,
На правом — ангел нежный, как
ребенок, спал.

Шиғыр яҙҙым төн туҡтамай,
Шиғыр һуҡыр тин дә тормай.
Шайтан һул иңемдә илай,
Уң яҡта фәрештә йоҡлай.

Не нужен никому я со своим советом,
Но все увлечены стихов моих куплетом.
И понял я, друзья: в безумном мире
этом
Есть горе от ума, и лучше слыть поэтом.

Кәрәкмәй береһенә лә минең
кәңәштәрем,
Был аҡылһыҙ донъяла уңманы эштәрем.
Ябай халыҡ ятлап алған шиғырҙарҙы —
Шуға шаулы үтә лә иҫерек кистәрем.

Дервиш
Омар проснулся вновь с утра.
Соседка девушка Зухра
За ним с забора наблюдает,
Кокетке замуж уж пора.

Дәрүиш
Омар иртән шиғырҙар яҙып ултыра.
Күршелә Зөһрә тигән ҡыҙ тора,
Ул ҡойманан күҙәтеп ҡарай,
Ҡыҙға кәрәк кейәүгә сығырға.

Стихи Зухра так обожает,
Когда он нараспев читает
Свой новый цикл рубаи.
Порой Хаям о ней вздыхает.

Ҡыҙ шиғырҙар ярата,
Хәйәм уҡыған саҡта,
Зөһрә тын алмай тыңлай,
Үҙен тоя ожмахта.

Омар
Уже давно потух кальян,
Но не найти в стихах изъян.
Моей рукою ангел водит —
Когда уже я в стельку пьян.

Омар
Күптән инде һүнде кальян,
Һуңғы көршәк түңкәрелгән.
Шиғыр юлында юҡ зыян —
Фәрештә ҡәләмде йөрөткән.

Хоть я не молодой, но все же я не стар,
В кармане у меня есть золотой динар.
Не избежал и я твоих, красотка, чар —
За чашкою вина оценишь ты мой дар.

Звезда на небе есть Зухра,
Влюбленным светит до утра.
В саду соседском дева есть,
Она красива и добра.

И у меня была звезда,
Путь освещала мне всегда.
Теперь ее я вижу редко —
Быть может, скрылась навсегда.

Тебя увидел я и потерял покой,
Ты светишь издали мне яркою звездой.
Пусть в этой жизни мы не встретимся земной,
В раю, я верю, повстречаемся с тобой.

Вокруг твердят, что я умею жить,
В мгновенье ока рубаи сложить.
И не смотри, что денег нет в кармане —
Любой могу я голову вскружить.

Дервиш
Хаям последний взял динар,
Пошел он сразу на базар.
И вдруг приятеля он встретил,
С которым выпил много чар.

Хасан Саббах
Все в мире будто в колесе,
Учились вместе в медресе.
Омар, приятель, ты вознесся,
Но приземлился, как и все.

Тебя приблизил сам султан,
И звездочета пост был дан.
Потом я слышал на базаре,
Что угодил ты сам в зиндан?

Омар
Приятель мой караванщик Хасан,
С тобой мы объездили множество стран.
Грехов на нас много и множество ран —
Пора нам и в Мекку вести караван.

Йәш булмаһам да, дәртем бар,
Ҡесәмдә ҡалды алтын динар.
Ҡөршәк шарап алып һине көтәм,
Һиңә уҡырмын кис мин шиғырҙар.

Бар йондоҙ күк көмбәҙендә,
Ғашиҡтарға ул яҡтылыҡ бирә.
Күрше баҡсала бар ҡыҙ —
Ул да Зөһрә исемен йөрөтә.

Минең дә бар ине йондоҙом,
Ул юлымды яҡтыртып торҙо.
Хәҙер уны һирәк күрәм —
Бәлки, шуға юлым ситкә борҙо?

Телһеҙ ҡалдым һине күргән саҡта,
Яҡты йондоҙ булып балҡыйһың йыраҡта.
Яҡын булһаң да — яҙмышта хата,
Һине мин осратырмын ожмахта.

Мин робағи яҙам үҙ телемдә,
Шағир еңел йәшәй үҙ илендә.
Ҡыҙҙар өйрөлөп йөрөй эргәмдә —
Аҡса булмаһа ла тишек кесәмдә.

Дәрүиш
Ҡесәһендә һуңғы динар,
Баҙарға сыҡты Омар.
Хәсән дуҫын осратты,
Йөрөтә ул каруандар.

Хәсән Саббах
Донъя ул бит оҡшаш тәгәрмәскә,
Беҙ уҡыныҡ мәҙрәсәлә бергә.
Аҙаҡ күтәрелдең һин бейеккә —
Шунан кире осоп төштөң ергә.

Һине яҡын күрҙе солтан,
Мул йәшәнең вазифаңдан.
Бәреп төшөрҙөләр шунан —
Аҡыл бирҙеме һуң зиндан?

Омар
Күп илдәрҙе үткән, күп бәләне күргән,
Иптәшем минең, каруансы Хәсән.
Күп яралар алдыҡ, күп гонаһтар йыйҙыҡ —
Мәккә юлдарына сығырбыҙ һуң ҡасан?

Хасан Саббах
В страну арабских мусульман
С утра веду я караван.
В святую Мекку путь далекий,
Еще ты веришь ли в Коран?

Омар
Тогда я лучше поспешу,
И с домом сделку совершу —
Приятель обещал купить,
Всех в кабаке я угощу.

Дервиш
Спешит свой дом продать Омар,
Идет скорее на базар.
Затем идет гулять в кабак,
Он получил пятьсот динар.

Омар
В моих стихах — математический расчет:
Четыре чаши нам кувшин вина дает.
Четыре строчки в каждом рубаи —
Кувшин вина и творчества полет.

Подать вина вели еще кувшин,
Теперь, поэт, стихам ты господин.
Четыре раза гулко стукнет чаша —
Во тьме кабацкой ты опять один.

Кувшин вина — вот вся твоя награда.
Еще кувшин? Быть может, и не надо?
Уж под тобой зевнули двери ада!
Молельный коврик — тонкая преграда.

Во мраке кабака давно один сижу.
Последний свой кувшин я медленно цежу.
И вот с небес за мной спустился Газраил —
Вот кубок я допью, а похмелюсь в раю.

Прекрасна жизнь, когда ты так влюблен,
И лаской гурий нежных окружен.
Когда наступит утро пробужденья —
Поймешь, мой друг, что жизнь просто сон.

Хәсән Саббах
Динебеҙ бит мосолман,
Иртән Мәккә юлынан
Алып барам каруан —
Һиндә бармы ни иман?

Омар
Былай булғас, йортто һатам,
Аҡсаһын юлға алам.
Мәйханала һуңғы тапҡыр
Мул табын саҡырам.

Дәрүиш
Ҡабаланып китте Омар,
Йорт һатыу эштәре бар.
Мәйхананың хужаһынан
Ул алды биш йөҙ динар.

Омар
Минең шиғырҙарым ҡанундарҙы вата,
Шарап көршәктәре ижадты уята.
Аңлағыҙ, дуҫтарым, юҡ ен-бәрей бында —
Һәр көршәк төбөндә бер робағи ята.

Миңә көршәк менән шарап һин бир,
Булам шиғырға әфәнде — шағир.
Көршәк эсендә дүрт кәсә шарап —
Шулай уҡ дүрт юлдан тора шиғыр.

Көршәк шарап — һинең йыйған байлыҡ,
Тағы көршәк, хәҙер инде булды.
Һинең аҫта тамуҡ тамаҡ асты —
Йоҡа кәртә түгелме — намаҙлыҡ?

Һуңғы динарыма шарап алып эсәм,
Яңғыҙ ҡалдым төндә — Ғазраилды көтәм.
Ул минең артымдан килеп төштө күктән,
Исергән башымды ожмахта төҙәтәм.

Хур ҡыҙҙары мине бик ярата,
Ҡунаҡтарға шарапты тарата.
Был йоҡонан уянғы ла килмәй,
Инде осто төшөм, таң да ата.

Дервиш
Жизнь есть театр, но жанров много
в ней.
Жизнь завершится, всяко, трагедией
твоей.
Драма — если умер кто-то из друзей,
Сосед помрет — комедия теней.

Тогрул
Скакал без отдыха вперед,
Туркан-Хатун тебя зовет.
Вернуться требует в столицу,
Там оспа мучает народ.

Хасан Саббах
Омар, попал ты в переплет,
Тебя давно ведь Мекка ждет.
Не стал бы верить я султанше,
Кто предал — снова подведет.

Зухра
Скажи, собрался ты куда?
Не надоела ли езда?
Меня, Омар, оставить хочешь?
Блуждающая ты звезда?!

Омар
Грехи я в хадже сбросить рад,
Меня затем ждет райский сад.
Но я отправлюсь в Исфахан,
Туда, где правит смрадный ад.

Зиндан пусть ждет иль минарет,
Ведь я и лекарь, и поэт.
Лечить телесно и духовно
Готов я до скончанья лет.

КОНЕЦ
Уфа, 2014

Дәрүиш
Тормош театрында күп жанрҙар
күрҙең,
Трагедия тип атала — үлеп китһәң
үҙең.
Драма — дуҫың юғалтһа ғүмерен,
Комедия — үлеп китһә күршең.

Тоғрул
Турҡан-ҡатын һине көтә,
Баш ҡалала булды бәлә.
Ҡара сәсәк беҙҙе бөгә,
Көн дә кешеләр үлә.

Хәсән Саббах
Ышанма ҡатынға, һине көтә юлдар,
Бер хыянат иткән — тағы алдар.
Минең менән бергә Мәккәгә бар,
Һине көтә ожмах, Омар!

Зөһрә
Миңә һин шиғырҙар яҙҙың,
Омар, ҡайҙа һин йыйындың?
Ниңә мине ташлап киттең,
Ҡуштымы аҙашҡан йондоҙоң?

Омар
Хажға барып, ҡотолғанда гонаһтарҙан,
Ләззәт көтә ожмахта хур ҡыҙҙарҙан.
Ҡара сәсәк әжәл сәскән ергә барам,
Тамуҡ уты көтһә лә — бурысым
Исфахан.

Зиндан көтәме, әллә манара,
Әҙермен мин халыҡ дауаларға.
Мин шағир ҙа, табип та бөгөн —
Мине йондоҙом әйҙәп бара.

ШАРШАУ
Өфө, 2014